

Meta-Analysis of Factors Affecting Political Apathy Among Iranians: The Case of Research Studies During 2001–2022

Akbar Zolfaghari*

Assistant Professor, Department of Political Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

Taha Ashayeri

Assistant Professor, Sociology, Department of History and Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Fatemeh Mahtabi

BA Student of Sociology, Department of History and Sociology, School of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Introduction

Political apathy refers to someone's disinterest, reluctance, and passivity towards political participation. The present research aimed to investigate the factors that contributed to political apathy during the period 2001–2022. To accomplish this, the study employed a meta-analysis approach to synthesize the results of scattered experimental studies and answer the question of what factors influenced political apathy and to what extent they explained it.

* Corresponding Author: akbar_zolfaghari@yahoo.com

How to Cite: Zolfaghari, A., Ashayeri, T., Mahtabi, F., (2024), "Meta-Analysis of Factors Affecting Political Apathy Among Iranians: The Case of Research Studies During 2001–2022", *Political Strategic Studies*, 13(49), 1-32. Doi: [10.22054/QPSS.2023.73621.3237](https://doi.org/10.22054/QPSS.2023.73621.3237).

Materials and Methods

This study employed a quantitative meta-analysis approach to identify and categorize studies related to the factors influencing political apathy during 2001–2022. The statistical population comprised 23 research documents, from which 11 documents were selected based on the criteria such as method, validity, reliability, and scientific findings. The selection criteria included method, sample size, correlation coefficients, significance level, statistical population, and year of publication. Having been analyzed in terms of correlation coefficients, sample size, and significance level, the selected studies were entered into Comprehensive Meta-Analysis 2 software, and the final effect size of each research study was estimated. The funnel plot and Q-test were used to determine the homogeneity or heterogeneity. After confirming heterogeneity between the studies, the article used a moderating variable to explain the factors affecting political apathy in the period. The current research employed specific criteria to select the relevant studies for analysis, including:

- Specific subject area: The research must have examined the factors influencing political apathy, either as the primary or ancillary objective.
- Specific geographical location: Only scientific–research articles and theses conducted in Iran were examined in this study.
- Specific research method: Only quantitative studies were selected for analysis since meta-analysis focuses on quantitative research.
- Research validity: Given the fact that the validity of any meta-analysis depends on the validity of the studies analyzed, the present research selected the relevant studies based on their validity and reliability which were ensured through strict evaluation criteria such as validity and reliability reports.
- Clarity of statistical findings: In line with the protocols of meta-analysis, the studies were selected based on the accurate and correct reporting of statistical findings, as well as their compliance with the assumptions of statistical tests and input criteria of the software.

The research studies on the factors influencing political apathy were selected based on the above criteria, which indicates the use of a purposeful sampling method. As a result, 23 research documents were selected for analysis in the current research.

Results and Discussion

The study revealed a significant and positive relationship between political, social, cultural, economic, and demographic factors and political apathy. Political factors such as political distrust, dissatisfaction, alienation, lack of citizenship rights, anomie, and low political culture were found to be closely associated with political apathy. Social factors, including social anomie, commitment, health, national identity, low social vitality, organizational and occupational identity, lack of social transparency, feeling of social injustice, lawlessness, and low quality of life, were also found to contribute to political apathy. Cultural factors such as domestic media consumption, the level of religiosity, social and satellite networks, cultural anomie, and individualism were identified as influencing political apathy. Concerning economic factors, economic capital, relative deprivation, unemployment, and socio-economic class were found to be associated with political apathy. Finally, demographic factors such as education, place of residence, age, and marital status had a significant relationship with political apathy.

Conclusion

The study concluded that political apathy is influenced by various economic, political, cultural, and social factors. To prevent the emergence and occurrence of this phenomenon, it is necessary to encourage political participation of citizens in societal affairs by improving their socio-economic status, enhancing self-esteem and sense of efficiency, increasing political and social trust, strengthening religiosity, promoting social justice, and providing greater life satisfaction. Other strategies to increase people's political

participation and prevent political apathy include raising political awareness, fostering hope for future change, ensuring proportional reward for participation, promoting social satisfaction and sense of effectiveness, cultivating citizens' optimism about the future, increasing political and economic efficiency, strengthening socio-political capital, enhancing political education, empowering citizens, fostering social belonging and individual motivation, promoting accountability of rulers, improving efficiency and effectiveness of institutions and organizations, preventing corruption and political violence, increasing incomes, expanding education, improving social status, building trust in the government, promoting economic development, expanding traditional political culture, and ensuring political and social equality.

Keywords: Political Apathy, Political Culture, Relative Deprivation, Social Anomie.

فرا تحلیل عوامل مؤثر بر بی تفاوتی سیاسی ایرانیان؛ پژوهش‌های بازه زمانی ۱۳۸۰-۱۴۰۱

اکبر ذوالفقاری * استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

طاها عشایری استادیار جامعه‌شناسی، گروه تاریخ و جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

فاطمه مهتابی دانشجوی کارشناسی جامعه‌شناسی، گروه تاریخ و جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

بی تفاوتی سیاسی به دل‌زدگی سیاسی، بی میلی سیلی، بی کنشی سیاسی و عدم تمایل فرد به مشارکت سیاسی اطلاق می‌شود. هدف پژوهش، مطالعه عوامل مؤثر بر بی تفاوتی سیاسی در بازه زمانی ۱۴۰۱-۱۳۸۰ است. روش پژوهش از نوع فراتحلیل کمی است که محقق با استفاده از مرور ادبیات و تحقیقات صورت گرفته در بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۴۰۱، بی تفاوتی سیاسی با حجم نمونه ۱۱ تحقیق را شناسایی و آنها را برحسب روش، حجم نمونه، ضرایب همبستگی و سطح معنی‌داری، جامعه آماری و سال دسته‌بندی و سازمان‌دهی کرده است. یافته‌های تحقیق نشان داد بین عوامل سیاسی (بی‌اعتمادی سیاسی؛ بیگانگی سیاسی؛ عدم برخورداری از حقوق شهروندی؛ فرهنگ سیاسی پایین)، عوامل اجتماعی (قانون‌گریزی اجتماعی؛ احساس بی‌عدالت اجتماعی؛ آنومی اجتماعی؛ فقدان شفافیت اجتماعی؛ کیفیت پایین زندگی)، عوامل فرهنگی (مصرف رسانه‌های جمعی، میزان دینداری؛ آنومی فرهنگی، فردگرایی)، عوامل اقتصادی (محرومیت نسبی، بیکاری، طبقه اجتماعی-اقتصادی) و عوامل جمعیتی (تحصیلات، میزان درآمد و سن) با بی تفاوتی سیاسی رابطه معنی‌داری دارند. نتایج نشان می‌دهد بی تفاوتی سیاسی متأثر از عوامل متعدد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است که ضرورت دارد برای جلوگیری از بروز این پدیده، زمینه‌های مشارکت سیاسی شهروندان در امور جامعه از طریق ارتقای پایگاه اجتماعی-اقتصادی افراد، تقویت عزت نفس، احساس کارایی، افزایش اعتماد سیاسی و اجتماعی، تقویت مولفه‌های دینداری، برقراری عدالت اجتماعی و افزایش رضایت از زندگی فراهم شود.

واژگان کلیدی: بی تفاوتی سیاسی، بیگانگی سیاسی، محرومیت نسبی، احساس بی‌عدالتی، فراتحلیل.

مقدمه

در جامعه‌شناسی سیاسی غالباً از بی‌تفاوتی سیاسی بعنوان پدیده‌ای آسیب‌شناختی و مانعی در راه مشارکت سیاسی و از عوارض شهرنشینی در عصر مدرن نام می‌برند. یکی از شروط اساسی و لازم برای پیشرفت جامعه، توسعه همه‌جانبه، ایجاد روابط گرم، گسترش انسجام سیاسی - اجتماعی، بسط مشارکت سیاسی، عدالت و اعتماد متقابل و دوری از بی‌تفاوتی سیاسی است. افزایش بیش از حد بی‌تفاوتی سیاسی قطعاً جامعه را با مشکلات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی روبرو می‌سازد که نهایت آن، گسیختگی و فروپاشی اجتماعی است. بی‌تفاوتی سیاسی با شاخص‌هایی مانند کناره‌گیری مدنی، عدم مشارکت سیاسی، انزوا و سهم‌نشدن در مسائل و موضوعات زندگی اجتماعی، دلسردی، تفکیک عامدانه منافع شخصی از خواسته‌های عمومی و عام‌المنفعه، بی‌اعتنایی به رخدادهای سیاسی و اجتماعی تعریف می‌شود (عزیزپور رومشته، ۱۴۰۰).

بی‌تفاوتی سیاسی به معنای بی‌علاقه‌گی، دل‌زدگی از سیاست، بی‌هیجانی یا دلسرد بودن نسبت به رفتار و وقایع سیاسی است، به گونه‌ای که امروزه خود را در قالب کودتا، شورش، اعتراضات و واگرایی در سیاست‌های دولتی نشان می‌دهد. بی‌تفاوتی سیاسی از واژه‌های نام‌آشنای جامعه سیاسی جهان امروز (Bennett, 2000) شامل سرکوب احساسات است (Folu, 2020: 61). بی‌تفاوتی به معنای بی‌انگیزگی^۱ افراد برای کار بوده و نقطه مقابل آگاهی؛ دلسوزی، دل‌نگرانی و فعالیت مدنی است. فقدان احساس، عاطفه، علاقه یا نگرانی به واقعیت سیاسی از خصوصیات بارز بی‌تفاوتی سیاسی است (Santangelo et al., 2017: 304). افراد بی‌تفاوت^۲ و بی‌علاقه^۳، نسبت به زندگی عاطفی، اجتماعی، معنوی، فلسفی، سیاسی، فرهنگی، جسمی و جهان‌نگرانی ندارند و یا فاقد جهت‌گیری خاصی اند (Fahed & Steffens, 2021: 181). در علوم اجتماعی، بی‌تفاوتی بدتر از چیزهایی مانند نفرت یا خشم پیش‌بینی شده و حتی بدتر از بی‌زاری است (Keller & Silverman, 1994).

-
1. Lack of Motivation
 2. Indifferent
 3. Apathetic

بوسکالیا گفته است: من احساس بسیار قوی دارم که نقطه مقابل عشق نفرت نیست بلکه بی تفاوتی است. کلر (Keller & Silverman, 1994) تأکید داشت هنگامی که صحبت از شرارت‌های گوناگون در جهان می‌شود، بی تفاوتی از بدترین نوع آنهاست. مونتسکیو (De Montesquieu, 1989, Quotes Taylor; 2012) اعتقاد داشت «ظلم یک شاهزاده در الیگارشی به اندازه بی تفاوتی یک شهروند در دموکراسی برای رفاه عمومی خطرناک نیست». در علوم رفتاری، بی تفاوتی سندرمی بسیار شایع، ناتوان کننده و مقاوم به درمان است که کیفیت زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Pagonabarraga, Kulisevsky, Strafella, & Krack, 2015: 520).

روانشناسان بی تفاوتی را سندرم رایج انگیزشی می‌دانند که با طیف وسیعی از اختلالات مغزی همراه بوده و درمان ثابتی هم ندارد (Husain & Roiser, 2018: 470). در علوم سیاسی، بی تفاوتی سیاسی شامل بی علاقه‌گی، بی‌اعتنایی و بی تفاوتی افراد نسبت به مشارکت سیاسی، مسئولیت‌های سیاسی، فعالیت‌های دگرخواهانه و درگیری فعال مدنی در مسائل انتخاباتی (نبوی، نواح و امیرشیرزاد، ۱۳۹۳: ۱۳۲) و فقدان میل و انگیزه به سیاست آمده است (Dahl et al., 2018; Fox, 2015; Stuart, 2015). مشارکت و نقش آن در نظام‌های سیاسی و اجتماعی همواره در ادبیات جامعه‌شناسی و جامعه‌شناسی سیاسی، از جایگاه مهمی برخوردار بوده است. در این میان عدم مشارکت سیاسی در جوامع مختلف از اهمیت مضاعفی برخوردار است؛ زیرا در صورت عدم مشارکت افراد در امور سیاسی در صورت حاد شدن، تبدیل به بحران مشروعیت سیاسی می‌شود. از سوی دیگر مشارکت سیاسی بعنوان یکی از شاخص‌های اساسی توسعه سیاسی تلقی می‌شود.

بنابراین از جمله مهمترین شروط تحقق مطالب مردم در جامعه، محتوایی از غنای فرهنگ عمومی است که در آن گریز از انفعال و بی تفاوتی خاصه بی تفاوتی سیاسی، بدل به مشارکت و سهم شدن در سرنوشت خود به مثابه یک ارزش و باور اجتماعی - سیاسی شده باشد (پودراتچی، ۱۳۸۹). بی تفاوتی سیاسی، نوعی فقدان احساس و عاطفه نسبت به محیط زندگی و عدم درگیری در پدیده‌های سیاسی و عدم تمایل برای مداخله و درگیری در امور سیاسی و اجتماعی است که به عوامل متعدد و بی شماری بستگی

دارد. این عوامل گاهی از نوع اقتصادی بعضاً ماهیت سیاسی و گاهی اوقات ماهیت فرهنگی و اجتماعی دارند. بر این اساس هدف اصلی پژوهش فراتحلیل، تبیین عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی سیاسی در بازه زمانی ۱۴۰۱-۱۳۸۰ است؛ بنابراین این مطالعه ضمن ساماندهی نتایج پژوهش‌های پیشین (مطالعات تجربی پراکنده) با روش فراتحلیل به دنبال پاسخ به این پرسش است که چه عواملی بر بی‌تفاوتی سیاسی اثرگذار بوده و به چه میزان آن را تبیین کرده‌اند؟

مبانی و رویکردهای نظری

* بی‌تفاوتی^۱: واژه لاتین Apathy در زبان فارسی به مفاهیم بی‌علاقگی، دلسردی، دل‌مردگی، بی‌دردی و بی‌تفاوتی (محسنی تبریزی و صداقتی‌فرد، ۱۳۹۰: ۳)، بی‌توجهی، فقدان احساسات، بی‌شوری، بی‌هیجانی، بی‌واکنشی و خونسردی آمده است. بی‌تفاوتی نخستین بار در سال ۱۵۹۴ مطرح (Staff, 2004: 331) و از دهه ۱۹۹۰، علاقه دانشمندان علوم سیاسی به بحث بی‌تفاوتی سیاسی افزایش یافت (Wohnig, 2018: 20). بی‌تفاوتی چیزی است که همه افراد به نوعی با آن مواجه بوده و پاسخی طبیعی به ناامیدی، افسردگی و استرس (Starkstein, Ingram, Garau, & Mizrahi, 2005: 1070) و از رفتارهای منفعلانه مردم بویژه جوانان نسبت به سرنوشت جامعه است (Esa & Hashim, 2017: 2). بی‌تفاوتی از واژه لاتین Apathy و واژه یونانی ἀπάθεια (Apatheia)، به معنای «عدم اشتیاق»، «بی‌تفاوتی» یا «بی‌احساسی» اخذ شده است (Ogden, 2008; Pateman, 1971). افزودن پسوند سیاسی به این واژه، اصطلاح بی‌تفاوتی سیاسی را ایجاد کرده است.

* بی‌تفاوتی سیاسی^۲: رواقیون اصطلاح آپاتیا را برای اشاره به بی‌تفاوتی نسبت به رویدادها و چیزهایی که خارج از کنترل فرد قرار دارد به کار می‌بردند (Fleming, 1858). طرفداران مسیحیت هم بی‌تفاوتی را بخاطر کمبود عشق و فداکاری به خدا محکوم کرده‌اند (Choi, 2004). بی‌تفاوتی سیاسی هم مانند سایر واژه‌های لاتین در برگردان به زبان فارسی، معانی و مفاهیم متفاوتی پیدا کرده است. در علوم سیاسی

1. Apathy
2. Political Apathy

پدیده‌ای که در مقابل مشارکت سیاسی مطرح می‌شود را بی‌تفاوتی سیاسی می‌نامند. البته آن را بی‌اعتنایی، کناره‌گیری یا عزلت سیاسی نیز ترجمه کرده‌اند (فرهادیان، ۱۴۰۰). بسیاری از محققان به این نتیجه رسیده‌اند: بی‌تفاوتی سیاسی از بُعد میزان علاقه به بحث‌های سیاسی، توجه به موضوعات ملی و مسائل شهری و از متغیرهایی مانند رضایت اجتماعی، احساس اثربخشی، موقعیت اجتماعی - شغلی و وابستگی‌های حزبی - سیاسی تأثیر می‌پذیرد.

* عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی سیاسی: آلکسی دوتوکویل به نبود نهادهای دموکراتیک، امیل دورکیم به پدیده آنومی، کارل مارکس به انزوای کارگران بدلیل خصلت نظام سرمایه‌داری، استرلین به سرخوردگی گروه‌های سنی به دلیل عدم تحقق آرزوهای فردی، رابرت دال به ارزیابی شقوق مختلف موجود در برابر کنشگر، لرنر به توسعه ناچیز همدلی، تونیس به گسترش کنش‌های مبتنی بر عقلانیت و در نهایت ریزمن به انزوای فرد در بین جمعیتی فراوان بعنوان متغیرهای مؤثر بر بی‌تفاوتی سیاسی یاد کرده‌اند (مسعودنیا، ۱۳۸۰: ۶۵). روزنبرگ (Rosenberg, 1954: 349)، ریشه بی‌تفاوتی سیاسی در آمریکا را در محدودیت‌های اجتماعی، احساس بیهودگی و نبود انگیزه کافی برای عمل دانسته است؛ اما واقعیت امر این است که مسائل سیاسی، واقعیتی چندبعدی و چندلایه در علوم انسانی است و انسان نیز ساختاری چندبعدی (ساحتی) دارد. از نگاه میسون (Mason, 1988: 70-71)، بی‌تفاوتی سیاسی در لهستان، به مثابه تقابل حاکمیت و مردم و به علل بدبینی و ناامیدی، ناکارآمدی، تداوم مشکلات اقتصادی، سیاست‌زدایی و سیاست‌زدگی بوده است.

* تئوری‌های بی‌تفاوتی سیاسی: برای تشریح موضوع بی‌تفاوتی سیاسی، امکان استفاده از یک تئوری خاص وجود ندارد. هر تئوری بخشی از موضوع را تشریح می‌کند و هیچ تئوری جامعیت ندارد و تئوری‌های گوناگون مکمل هم هستند. بنابراین برای تشریح بی‌تفاوتی سیاسی، ترکیبی از نظریه‌ها ضروری است. دانیل لرنر و رابرت دال از جمله نظریه‌پردازان این حوزه‌اند.

* دانیل لرنر^۱: لرنر بی تفاوتی سیاسی را در برابر مشارکت سیاسی مطرح و تأکید می‌کند انسان‌ها حسب گرایش، سه دسته‌اند: سنتی، در حال انتقال و نوگرا (Lerner, 1958: 661-662). انسان‌های مدرن برای کسب اطلاعات بجای خانواده‌ها به رسانه‌ها مراجعه می‌کنند؛ به توضیحات علمی متکی‌اند تا تفاسیر مذهبی و به مسائل بین‌المللی علاقه‌مندند تا مسائل ملی (K. Wilkins, 2010: 64). انسان سنتی که با نمایش دهقان محلی فقیر و بدون کفش توصیف می‌شود، نمی‌تواند خود را غیر از جایی که در حال حاضر ایستاده تصور کند و به سرنوشت خود همان‌طور که خدا خواسته تسلیم شده است (K. G. Wilkins, 2021: 90).

* رابرت دال: رابرت دال^۲ (Dahl & Stinebrickner, 2002: 60-59)، انسان را ذاتاً سیاسی و قدرت طلب معرفی (Shukla, 2005: 2) و تصریح می‌کند همه انسان‌ها به گونه‌ای مساوی، سیاسی نیستند بلکه بر اساس میزان درگیری در فعالیت‌های سیاسی به چهار دسته غیرسیاسی، سیاسی، قدرت طلب و قدرتمند تقسیم می‌شوند (Al-Zaman, 2020: 10). به اعتقاد دال اکثر شهروندان به لحاظ سیاسی غیرفعالند و نفوذ انفرادی آنان هم کم است اما همین شهروندان در صورت واکنش جمعی نسبت به یک موضوع از نفوذ غیرمستقیم بسیار بالایی برخوردارند (R. A. Dahl, 2005: 317). از نظر دال در مرحله اول، شهروندان عمدتاً غیرسیاسی هستند و شدیداً تحت تأثیر جبر و الزام، عادت، وفاداری‌های بررسی نشده، وابستگی‌های شخصی، احساسات و انگیزه‌های گذرینند اما زمانی به بی تفاوتی سیاسی خاتمه می‌دهند و در فعالیت سیاسی مشارکت می‌کنند که فعل و انفعالات دولت اهداف اولیه آنان را تهدید کند (Walker, 1966: 289). قشر سیاسی مورد نظر دال شامل طبقه‌ای ناهمگون با نفوذپذیری بالاست که در فعالیت‌های سیاسی فعالانه شرکت می‌کنند (Mintz, 1975: R. A. Dahl, 2005: 91). اعضای قشر سیاسی بسته نیستند اما در جهت‌گیری‌ها و استراتژی‌ها وحدت هم ندارند (93, 137).

1. Daniel Lerner
2. Robert Dahl

پیشینه تحقیق جهت اجرای فراتحلیل

جدول ۱- پیشینه مطالعات عوامل مؤثر بر بی تفاوتی سیاسی

مقاله	نویسنده	حجم	روش نمونه‌گیری	گروه مورد مطالعه	قومیت
بررسی گرافیک شهری با مباحث اجتماعی و اقتصادی و تأثیر آن با بی تفاوتی سیاسی شهروندان	(رضایی، چیت‌ساز و بهیان، ۱۴۰۱)	۳۸۵	تصادفی	شهروندان ۱۰ سال به بالای شهر اهواز	عرب
تبیین جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با بی تفاوتی سیاسی با تأکید بر دینداری (مورد مطالعه شهروندان شهر اهواز)	(رضایی، چیت‌ساز و بهیان، ۱۴۰۰)	۳۸۵	تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز	عرب
ارزیابی عوامل مؤثر بر بی تفاوتی سیاسی در جوانان؛ مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۴۰ سال شهرستان الشتر	(عزیزپور رومشته، ۱۴۰۰)	۳۸۴	تصادفی	جوانان ۱۸ تا ۴۰ سال شهرستان الشتر	لر
سنجش عوامل مؤثر بر بی تفاوتی سیاسی زنان؛ مورد مطالعه: زنان ۱۸ سال به بالای شهرستان شاهین شهر	(مهدنور، ۱۳۹۹)	۳۸۴	تصادفی	شهرستان شاهین شهر	فارس
کیفیت زندگی و تأثیر آن بر بی تفاوتی سیاسی در میان جوانان (مورد مطالعه شهرستان مشکین شهر)	(میرزاده قصابه، ۱۳۹۸)	۲۲۰	تصادفی ساده	جوانان (۱۸ الی ۲۹) ساله شهرستان مشکین شهر	ترک
بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بی تفاوتی: مورد مطالعه شهر کرمانشاه	(مرادی و صفاریان، ۱۳۹۸)	۶۴۳	تصادفی ساده	شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر کرمانشاه	کرد
نحوه تأثیر رسانه‌های جمعی در مشارکت سیاسی شهروندان تهرانی	(خواجه سروری و نوربخش، ۱۳۹۷)		تصادفی ساده	۶۰۰ نفر از شهروندان تهرانی	فارس

ادامه جدول ۱ -

مقاله	نویسنده	حجم	روش نمونه‌گیری	گروه مورد مطالعه	قومیت
تبیین جامعه‌شناختی رابطه امید سیاسی و بی‌تفاوتی اجتماعی	(جهانگیری و محمدی، ۱۳۹۷)	۴۰۰	طبقه‌ای	دانشجویان دانشگاه شیراز	فارس
بی‌تفاوتی زیست‌محیطی به مثابه بی‌تفاوتی اجتماعی	(فیروزجائیان گلوگاه، صالحی و شفیعی، ۱۳۹۶)	۳۹۰	تصادفی ساده	افراد بالای ۱۸ سال ساکن یزد	فارس
مطالعه عوامل بی‌تفاوتی سیاسی زنان ایرانی در مقایسه با مردان	(رفعت جاه و رحیمی، ۱۳۹۴)	۴۰	تصادفی ساده	زنان و مردان دارای تحصیلات دانشگاهی و شاغل	فارس
بررسی میزان عدم مشارکت سیاسی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران)	(پودراتچی، ۱۳۸۹)	۷۵	تصادفی	جوانان (۱۸ الی ۲۹) ساله تهران	فارس
بررسی بی‌تفاوتی و نوع‌دوستی در جامعه شهری ایران و عوامل مؤثر بر آن	(کلانتری، ادیبی، ربانی و احمدی، ۱۳۸۶)	۳۷۶	تصادفی ساده	شهروندان شیرازی	فارس
بی‌تفاوتی سیاسی کارگران و تأثیر آن در کاهش مشارکت سیاسی آنان در جمهوری اسلامی ایران	(حبیب زاده، ۱۳۸۴)	۵۰۰	تصادفی ساده		
تأثیر وسایل ارتباط جمعی بر مشارکت سیاسی شهروندان تهرانی	(پناهی و عالی زاده، ۱۳۸۳)	۴۳۰	تصادفی	شهروندان بالای ۱۹ سال تهرانی	فارس
بررسی رابطه میان اعتماد به نفس و اعتماد به نظام سیاسی با بی‌تفاوتی سیاسی (مورد مطالعه افراد بالای ۲۲ سال شهر خرم‌آباد)	(رضایی الوار و ذوالفقاری، بی‌تا)	۳۸۴	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان بالای ۲۲ سال شهر خرم‌آباد	لر

نقد و نوآوری پژوهش

بی تفاوتی سیاسی و عوامل موثر بر آن یکی از مسائل مهمی است که به وکاوای بیشتری نیاز دارد. به همین سبب از سال ۱۳۸۰ تاکنون مقالات علمی- پژوهشی با شرایط جغرافیایی، قومی، فرهنگی و جامعه آماری متفاوت نگارش و چاپ شده که ۲۳ مورد آن درباره بی تفاوتی سیاسی و عوامل موثر بر آن بوده است. از این اسناد، ۱۵ سند پیمایشی و حائز معیارهای ورود به نرم افزار فراتحلیل بوده که در این پژوهش (جدول ۱) به آنها اشاره شده است. از آنجاییکه نتایج این پژوهش ها نیز به لحاظ جغرافیایی، قومی، فرهنگی و جامعه آماری متفاوت بوده، این تحقیق تلاش کرده است با استفاده از شیوه فراتحلیل این نتایج را تجمیع و اندازه اثر نهایی آنها و اندازه اثر متغیرهای تعدیل گر را بر آورد کند.

روش

روش انجام تحقیق از نوع فراتحلیل کمی است که محقق با استفاده از مرور ادبیات و تحقیقات صورت گرفته در بازه زمانی ۱۴۰۱-۱۳۸۰، بی تفاوتی سیاسی با حجم نمونه ۱۵ تحقیق را شناسایی و بعد از کنترل از حیث روشی، اعتبار، روایی و یافته های علمی؛ آنها را برحسب روش، حجم نمونه، ضرایب همبستگی و سطح معنی داری، جامعه آماری، سال و غیره دسته بندی و سازمان دهی کرده است. بعد از شناسایی ضرایب همبستگی و حجم نمونه و سطح معنی داری تحقیقات، آنها وارد نرم افزار شده و اندازه اثر نهایی هر پژوهش و اثر نهایی کل بوسیله فرمول فیشر و کوهن برآورد شده است. برای تشخیص همگنی یا ناهمگنی تحقیقات فوق از نمودار کیفی آزمون Q استفاده شده و بعد از اثبات فرض ناهمگونی بین مطالعات از متغیر تعدیلگر (زمینه ای) برای سنجش میزان اثر آن بر بی تفاوتی سیاسی استفاده شده است.

جدول ۲- خلاصه پژوهش فراتحلیل

نویسنده	رشته تحصیلی	نوع	استان	روش و ابزار
(رضایی، چیت‌ساز و بهیان، ۱۴۰۱)	جامعه‌شناسی	مطالعات هنر اسلامی	خوزستان	کمی+پرسشنامه
(رضایی، چیت‌ساز و بهیان، ۱۴۰۰)	جامعه‌شناسی	پژوهش‌های جامعه‌شناختی	خوزستان	کمی+پرسشنامه
(عزیزپوررومشته، ۱۴۰۰)	علوم سیاسی	پایان‌نامه ارشد دانشگاه بروجردی	لرستان	کمی+پرسشنامه
(مهدنور، ۱۳۹۹)	علوم سیاسی	پایان‌نامه ارشد دانشگاه بروجردی	اصفهان	کمی+پرسشنامه
(میرزاده قصابه، ۱۳۹۸)	جامعه‌شناسی	پایان‌نامه ارشد دانشگاه الزهرا	اردبیل	کمی+پرسشنامه
(مرادی و صفاریان، ۱۳۹۸)	جامعه‌شناسی	جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه	کرمانشاه	کمی+پرسشنامه
(خواجه سروری و نوربخش، ۱۳۹۷)	علوم سیاسی	جستارهای سیاسی معاصر	تهران	کمی+پرسشنامه
(جهانگیری و محمدی، ۱۳۹۷)	جامعه‌شناسی	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران	شیراز	کمی+پرسشنامه
(فیروزجائیان گلوگاه، صالحی و شفیعی، ۱۳۹۶)	جامعه‌شناسی	جامعه‌پژوهی فرهنگی	یزد	کمی+پرسشنامه
(رفعت جاه و رحیمی، ۱۳۹۴)	جامعه‌شناسی	پایان‌نامه ارشد دانشگاه علم و فرهنگ تهران	تهران	کمی+پرسشنامه
(پودراتچی، ۱۳۸۹)	سیاسی	پایان‌نامه دکتری دانشگاه علامه	تهران	کمی+پرسشنامه
(کلانتری، ادیبی، ربانی و احمدی، ۱۳۸۶)	جامعه‌شناسی	روانشناسی بالینی و شخصیت	شیراز	کمی-پرسشنامه
(حبیب زاده، ۱۳۸۴)	علوم سیاسی	پایان‌نامه ارشد دانشگاه آزاد	-----	کمی+پرسشنامه
(پناهی و عالی‌زاد، ۱۳۸۳)	جامعه‌شناسی	نشریه علوم اجتماعی	تهران	کمی+پرسشنامه
(رضایی الوار و ذوالفقاری، بی تا)	جامعه‌شناسی	پایان‌نامه ارشد دانشگاه شاهد	خرم‌آباد	کمی+پرسشنامه

یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق در دو دسته توصیفی و تحلیلی ارزیابی شده‌اند.

توصیفی

یافته‌های توصیفی شامل روند اجرای مطالعات، رشته تخصصی نویسندگان، شیوه نمونه‌گیری، حجم نمونه، هویت قومی، جنسیت مطالعه شده، نوع منطقه و سطح توسعه استان‌های مورد بررسی هستند.

✓ بیشتر مطالعات بی‌تفاوتی سیاسی در سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۴۰۰ انجام شده است. سال‌های ۱۳۸۳ الی ۱۳۹۶ و سال ۱۴۰۱ با یک مطالعه کمترین تعداد مطالعات را شامل شده‌اند.

✓ ۶۶ درصد نویسندگان مسئول مقالات یعنی ۱۰ نفر رشته جامعه‌شناسی و رشته ۵ نفر یعنی ۳۴ درصد از آنان هم علوم سیاسی بوده‌اند.

✓ ۶ مطالعه با شیوه تصادفی ساده، ۳ مطالعه با شیوه طبقه‌ای، ۳ مطالعه با شیوه خوشه‌ای و ۳ مطالعه هم به روش هدفمند نمونه‌گیری شده‌اند.

✓ قوم فارس با ۹ مطالعه، ۶۰ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. بعبارت بهتر ۶۰ درصد از پژوهش‌ها در بین گروه‌های قومی فارس انجام شده است.

✓ شهروندان با ۱۰ مطالعه، ۶۶ درصد مطالعات را به خود اختصاص داده‌اند. جوانان و نوجوانان با ۲۰ درصد رتبه بعدی را از آن خود کرده‌اند.

✓ بیشتر این مطالعات در استان‌های با توسعه متوسط به بالا اجرا شده است. ۷ مطالعه در استان‌های توسعه یافته و ۷ مطالعه هم در استان‌های در حال توسعه انجام شده است.

تحلیلی

در بخش تحلیلی؛ متغیرهای تأثیرگذار و مقدار اثر آن، سوگیری انتشار، تأثیر متغیرهای تعدیل‌گر (زمینه‌ای) بر بی‌تفاوتی سیاسی بررسی شده است.

اندازه اثر تحقیقات

جدول ۳- اندازه اثر پژوهش

گزارش آماری					متغیرهای پژوهش	
sig	Z	upper	lower	Effect size		
۰.۰۰۰	۱۲.۴۶۱	۰.۲۹۸	۰.۱۴۱	۰.۳۷۶	بی‌اعتمادی سیاسی	عوامل سیاسی
۰.۰۰۰	۸.۰۳۱	۰.۵۶۱	۰.۲۵۶	۰.۲۰۲	نارضایتی سیاسی	
۰.۰۰۰	۳.۸۶۱	۰.۴۱۷	۰.۱۹۸	۰.۱۰۰	بیگانگی سیاسی	
۰.۰۰۰	۴.۹۵۲	۰.۳۱۳	۰.۲۳۱	۰.۱۵۵	عدم برخورداری از حقوق شهروندی	
۰.۰۰۰	۱۰.۱۲۷	۰.۲۰۳	۰.۱۸۷	۰.۳۶۵	انومی سیاسی	
۰.۰۰۰	۶.۷۴۲	۰.۴۰۱	۰.۲۴۵	۰.۳۲۰	فرهنگ سیاسی پایین	
۰.۰۰۰	۷.۷۶۱	۰.۳۸۱	۰.۱۰۰	۰.۱۲۹	آنومی اجتماعی	عوامل اجتماعی
۰.۰۰۰	۱۸.۳۷۹	۰.۶۷۱	۰.۳۸۱	۰.۱۸۹	تعهد اجتماعی	
۰.۰۰۰	۱۳.۵۶۱	۰.۴۵۱	۰.۲۲۱	۰.۱۷۶	سلامت اجتماعی	
۰.۰۰۰	۱۰.۸۷۲	۰.۴۰۲	۰.۱۹۸	۰.۱۵۴	هویت ملی	
۰.۰۰۰	۸.۴۵۱	۰.۳۰۱	۰.۱۰۰	۰.۱۶۲	نشاط اجتماعی پایین	
۰.۰۰۰	۳.۱۱۲	۰.۳۹۱	۰.۲۱۱	۰.۱۸۷	هویت‌سازمانی	
۰.۰۰۰	۶.۰۲۰	۰.۱۲۷	۰.۱۰۰	۰.۳۰۰	هویت شغلی	
۰.۰۰۰	۸.۳۵۲	۰.۱۵۳	۰.۰۹۸	۰.۲۳۱	فقدان شفافیت اجتماعی	
۰.۰۰۰	۹.۴۱۰	۰.۳۹۱	۰.۲۷۹	۰.۱۲۸	احساس بی‌عدالت اجتماعی	
۰.۰۰۰	۱۰.۳۶۱	۰.۷۸۱	۰.۳۱۰	۰.۲۴۱	قانون‌گریزی اجتماعی	
۰.۰۰۰	۱۱.۴۰۰	۰.۴۸۱	۰.۲۳۱	۰.۲۵۹	کیفیت پایین زندگی	عوامل فرهنگی
۰.۰۰۰	۳.۴۱۲	۰.۲۰۰	۰.۱۶۵	۰.۲۱۷	مصرف رسانه‌های داخلی	
۰.۰۰۰	۵.۰۲۱	۰.۲۸۱	۰.۱۲۱	۰.۲۰۴	میزان دین‌داری	
۰.۰۰۰	۳.۱۸۷	۰.۴۹۱	۰.۲۷۱	۰.۳۴۱	شبکه‌های اجتماعی	
۰.۰۰۰	۷.۰۳۵	۰.۴۸۱	۰.۳۷۱	۰.۱۴۵	شبکه‌های ماهواره‌ای	
۰.۰۰۰	۱۰.۱۸۱	۰.۸۷۸	۰.۳۶۱	۰.۱۲۳	انومی فرهنگی	
۰.۰۰۰	۱۹.۳۷۱	۰.۳۴۹	۰.۱۱۲	۰.۲۰۰	فردگرایی	

گزارش آماری					متغیرهای پژوهش	
sig	Z	upper	lower	Effect size		
۰.۰۰۰	۱۰.۴۱۲	۰.۲۳۴	۰.۱۲۱	۰.۲۳۱	سرمایه اقتصادی	عوامل اقتصادی
۰.۰۰۰	۳.۸۷۱	۰.۲۴۱	۰.۱۸۷	۰.۱۸۷	محرومیت نسبی	
۰.۰۰۰	۳.۶۴۱	۰.۱۹۹	۰.۱۰۱	۰.۳۰۰	بیکاری	
۰.۰۰۰	۷.۹۱۲	۰.۱۹۰	۰.۱۳۲	۰.۱۰۰	طبقه اجتماعی - اقتصادی	
۰.۰۰۰	۱۰.۶۵۱	۰.۴۳۰	۰.۱۶۵	۰.۳۴۱	تحصیلات	عوامل جمعیتی
۰.۰۰۰	۳.۰۲۵	۰.۳۷۱	۰.۱۶۱	۰.۱۲۴	محل زندگی	
۰.۰۰۰	۶.۸۷۱	۰.۲۶۷	۰.۱۲۱	۰.۱۷۱	سن	
۰.۰۰۰	۸.۴۹۱	۰.۲۸۷	۰.۱۱۵	۰.۱۱۲	تأهل	

یافته‌ها نشان می‌دهد که:

۱- بین عوامل سیاسی و بی‌تفاوتی سیاسی رابطه معنی‌داری دارد. بر این اساس عدم برخورداری از حقوق شهروندی (۰.۱۵۵)؛ بی‌اعتمادی سیاسی (۰.۳۷۶)؛ نارضایتی سیاسی (۰.۲۰۲)؛ بیگانگی سیاسی (۰.۱۰۰)؛ انومی سیاسی (۰.۳۶۵)؛ فرهنگ سیاسی پایین (۰.۳۲۰) در گرایش به بی‌تفاوتی سیاسی مؤثر بوده است.

۲- بین عوامل اجتماعی و بی‌تفاوتی سیاسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس آنومی اجتماعی (۰.۱۲۹)، تعهد اجتماعی (۰.۱۸۹)، سلامت اجتماعی (۰.۱۷۶)، هویت ملی (۰.۱۵۴)، نشاط اجتماعی پایین (۰.۱۶۲)، هویت سازمانی (۰.۱۸۷)، هویت شغلی (۰.۳۰۰)؛ فقدان شفافیت اجتماعی (۰.۲۳۱)، احساس بی‌عدالت اجتماعی (۰.۱۲۸)، قانون‌گریزی اجتماعی (۰.۲۴۱) و کیفیت پایین زندگی (۰.۲۵۹) در گرایش به بی‌تفاوتی سیاسی مؤثر بوده است.

۳- بین عوامل فرهنگی و بی‌تفاوتی سیاسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس مصرف رسانه‌های داخلی (۰.۲۱۷)، میزان دینداری (۰.۲۰۴)، شبکه‌های اجتماعی (۰.۳۴۱)، شبکه‌های ماهواره‌ای (۰.۱۴۵)، انومی فرهنگی (۰.۱۲۳) و فردگرایی (۰.۲۰۰) در گرایش به بی‌تفاوتی سیاسی مؤثر بوده است.

۴- بین عوامل اقتصادی و بی‌تفاوتی سیاسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس سرمایه اقتصادی (۰.۲۳۱)، محرومیت نسبی (۰.۱۸۷)، بیکاری (۰.۳۰۰) و طبقه اجتماعی-اقتصادی (۰.۱۰۰) در گرایش به بی‌تفاوتی سیاسی مؤثر بوده است.

۵- بین عوامل جمعیتی و بی‌تفاوتی سیاسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس تحصیلات (۰.۳۴۱)، محل زندگی (۰.۱۲۴)، سن (۰.۱۷۱) و تأهل (۰.۱۱۲) در گرایش به بی‌تفاوتی سیاسی مؤثر بوده است.

آزمون Q

هدف اصلی این آزمون مطالعه همگنی و میزان ناهمگنی بین مجموعه پژوهش در بازه زمانی مورد بررسی است. در صورت همگنی مطالعات از اندازه اثر ثابت و در صورت ناهمگنی؛ از اندازه اثر تصادفی و متغیرهای تعدیل‌گر جهت شناسایی متغیر میانجی استفاده می‌شود.

جدول ۴- آزمون Q

وضعیت همگنی مطالعات			
Q-value	df	p-value	i-squared
۶۷۰/۰۴۶	۱۵	۰/۰۰۰	۹۵/۸۷۴

با توجه به نتایج مدل با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت که فرض صفر مبتنی بر همگن بودن مطالعات رد شده و فرض ناهمگونی (عدم همگنی) پژوهش‌ها تأیید شده است. معنادار بودن $Q=۶۷۰$ نشان از وجود ناهمگنی است. مقدار مجذور I دارای مقداری بین ۱۰۰-۰ است و ناهمگنی را بصورت درصدی نشان می‌دهد. نزدیکی بیشتر به ۱۰۰ نشان‌دهنده ناهمگنی بیشتر اندازه‌های اثر پژوهش اولیه است. مقدار (۹۵) درصد مؤید این است که ۹۵ درصد تغییرات کل مطالعات به ناهمگنی بین پژوهش مربوط است.

تأثیر متغیر جنسیت در بی تفاوتی سیاسی

بین جنسیت و بی تفاوتی سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد و اثر آن برابر با ۰.۱۸ است؛ میزان گرایش به بی تفاوتی سیاسی در میان زنان (۰.۲۷) بیشتر از زنان (۰.۲۳) است.

جدول ۵- تأثیر متغیر جنسیت در بی تفاوتی سیاسی

تصادفی			جنسیت
sig	z-value	اندازه ترکیبی	
۰.۰۰۰	۳.۸۷۱	۰.۲۷۱	زن
۰.۰۰۰	۸.۹۰۲	۰.۲۳۰	مرد
۰.۰۰۰	۴.۷۶۱	۰.۱۸۷	اثر کل

تأثیر متغیر وضع تاهل در بی تفاوتی سیاسی

بین وضع تاهل و بی تفاوتی سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد و اثر آن برابر با ۰.۲۳ است؛ میزان گرایش به بی تفاوتی سیاسی در میان مجردها (۰.۲۸) بیشتر از متأهل (۰.۲۵) است.

جدول ۶- تأثیر وضع تاهل در بی تفاوتی سیاسی

تصادفی			وضع تاهل
sig	z-value	اندازه ترکیبی	
۰.۰۰۰	۶.۲۵۲	۰.۲۵۰	متاهل
۰.۰۰۰	۹.۰۳۱	۰.۲۸۰	مجرد
۰.۰۰۰	۶.۱۷۶	۰.۲۳۸	اثر کل

تأثیر متغیر هویت قومی در بی تفاوتی سیاسی

بین هویت قومی و بی تفاوتی سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد و اثر کل آن برابر با ۰.۲۳ است. میزان گرایش به بی تفاوتی سیاسی در میان گروه قومی فارس (۰.۳۴)؛ کرد (۰.۳۵)؛ عرب (۰.۳۳) بیشتر بوده و در میان گروه قومی لر (۰.۲۱)؛ مازنی (۰.۲۰) و ترک (۰.۲۳) کمتر است.

جدول ۷- تأثیر هویت قومی در بی تفاوتی سیاسی

تصادفی			هویت قومی
sig	z-value	اندازه ترکیبی	
۰.۰۰۰۰	۷.۹۳۰	۰.۳۴۱	فارس
۰.۰۰۰۰	۳.۸۷۱	۰.۲۳۱	ترک
۰.۰۰۰۰	۱۱.۵۶۱	۰.۲۱۹	لر
۰.۰۰۰۰	۸.۹۸۷	۰.۳۳۹	عرب
۰.۰۰۰۰	۷.۱۷۰	۰.۳۵۰	کرد
۰.۰۰۰۰	۵.۳۴۱	۰.۲۰۱	مازنی
۰.۰۰۰۰	۱۰.۳۶۱	۰.۲۳۰	اثر کل

تأثیر متغیر نوع گروه در بی تفاوتی سیاسی

بین نوع گروه مورد بررسی و بی تفاوتی سیاسی رابطه وجود دارد و مقدار آن برابر با ۰.۱۷ است. میزان بی تفاوتی سیاسی در بین گروه آموزش و پرورش (۰.۲۱)؛ شهروندان (۰.۲۰)؛ بیشتر از کارمندان (۰.۱۹) و دانشگاهیان (۰.۱۷) است.

جدول ۸- تأثیر نوع گروه در بی تفاوتی سیاسی

تصادفی			نوع گروه
sig	z-value	اندازه ترکیبی	
۰.۰۰۰۰	۵.۹۸۱	۰.۱۷۸	دانشگاهیان
۰.۰۰۰۰	۱۰.۵۷۱	۰.۲۱۹	آموزش و پرورش
۰.۰۰۰۰	۳.۷۶۱	۰.۱۹۸	کارمندان
۰.۰۰۰۰	۶.۳۷۰	۰.۲۰۰	شهروندان عمومی
۰.۰۰۰۰	۳.۱۴۱	۰.۱۷۹	اثر کل

تأثیر متغیر سطح توسعه استان در بی تفاوتی سیاسی

بین نوع توسعه استان و بی تفاوتی سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد و اثر کلی آن برابر با ۰.۲۰ است. میزان بی تفاوتی سیاسی در استان‌های توسعه یافته (۰.۲۸) بیشتر از سایر مناطق است.

جدول ۹- تأثیر سطح توسعه استان در بی تفاوتی سیاسی

تصادفی			سطح توسعه
sig	z-value	اندازه ترکیبی	
۰.۰۰۰	۶.۸۷۷	۰.۲۸۷	توسعه یافته
۰.۰۰۰	۹.۲۸۱	۰.۲۶۱	در حال توسعه
۰.۰۰۰	۴.۷۰۱	۰.۲۴۱	کم توسعه
۰.۰۰۰	۴.۹۸۱	۰.۲۰۸	اثر کل

بحث و نتیجه گیری

بی تفاوتی سیاسی یکی از مسائل سیاسی- اجتماعی است که درباره آن پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته و این پژوهش کوشیده است آنها را به شیوه فراتحلیل بررسی و اندازه اثر کلی پژوهش را برآورد کند. بر این اساس نتایج نشان داد عوامل سیاسی شامل عدم برخورداری از حقوق شهروندی، بی‌اعتمادی سیاسی، نارضایتی سیاسی، بیگانگی سیاسی، انومی سیاسی و فرهنگ سیاسی با بی تفاوتی سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد. بر اساس نتایج تحقیق رابطه بین عوامل اجتماعی شامل آنومی اجتماعی، تعهد اجتماعی، سلامت اجتماعی، هویت ملی، نشاط اجتماعی، هویت سازمانی، هویت شغلی، شفافیت اجتماعی، احساس بی عدالت اجتماعی، قانون‌گریزی اجتماعی و کیفیت پایین زندگی با بی تفاوتی سیاسی هم معنی دار و مثبت است.

بر اساس نتایج تحقیق، ارتباط بین عوامل فرهنگی شامل مصرف رسانه‌های داخلی، میزان دینداری، شبکه‌های اجتماعی و ماهواره‌ای، آنومی فرهنگی و فردگرایی نیز معنی دار و مثبت است. عوامل اقتصادی شامل سرمایه اقتصادی، محرومیت نسبی، اشتغال و طبقه اجتماعی- اقتصادی هم با بی تفاوتی سیاسی ارتباط نزدیک و تنگاتنگی دارند. تحصیلات، محل زندگی، سن و تأهل هم بعنوان مولفه‌های جمعیتی بر بی تفاوتی سیاسی اثر گذارند. مسعودنیا (۱۳۸۰)، با تایید یافته‌های تحقیق، این پدیده را متأثر از تحولات عصر جدید، قشر بندی اجتماعی، پایگاه اجتماعی- اقتصادی افراد، قومیت، عزت نفس، احساس عدم کارایی، عدم اثرگذاری، احساس عدم اعتماد، احساس بی قدرتی، عدم دستیابی به قدرت و نداشتن سود اقتصادی دانسته است.

رضایی و همکاران (۱۴۰۰)، با تشریح عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی سیاسی، ارتباط بین جنسیت، دینداری، گرایش به هویت ملی، اعتماد اجتماعی، احساس عدالت اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی با بی‌تفاوتی سیاسی را مورد تایید قرار داده‌اند. امام جمعه‌زاده و همکاران (۱۳۹۱) نشان داده‌اند معیار آگاهی سیاسی، امید به تغییر شرایط آتی، اثربخشی سیاسی، تناسب پاداش ناشی از مشارکت، مشکلات ورود به عرصه سیاست و کفایت مشارکت دیگران در بی‌تفاوتی سیاسی مؤثر بوده است. فرویلند (Froiland, 2015)، جایگاه اجتماعی، احساس منزلت، ارتقای طبقه اجتماعی جوانان را در کاهش بی‌تفاوتی مؤثر دانسته و یافته‌های تحقیق را تایید کرده است.

از نگاه میسون (Mason, 1988: 70-71) بی‌تفاوتی سیاسی در لهستان به مثابه تقابل حاکمیت و مردم بوده و بدینی و ناامیدی، ناکارآمدی، تداوم مشکلات اقتصادی، سیاست‌زدایی و سیاست‌زدگی دلیل این امر شناخته شده است. روزنبرگ (Rosenberg, 1954: 349)، ریشه بی‌تفاوتی سیاسی در آمریکا را در محدودیت‌های اجتماعی، احساس بیهودگی و نبود انگیزه کافی برای عمل دانسته است. ال-میزجاجی (Al-Mizjaji, 2001) دلایل بی‌تفاوتی سیاسی در عربستان سعودی را در نظام پادشاهی، مشروعیت سنتی، تضاد اجتماعی، کاهش سرمایه سیاسی- اجتماعی دانسته است. نتایج تحقیقات دیاز و گونزالس (González & Díaz, 2015: 49) (۲۰۱۵: ۴۹) نشان می‌دهد سن، قشرهای اجتماعی-اقتصادی و سطح تحصیلات بر بی‌تفاوتی سیاسی در کلمبیا مؤثر بوده‌اند. به اعتقاد آنان امتناع، عدم علاقه به مسائل سیاسی، بی‌تفاوتی نسبت به رژیم‌های دموکراتیک و عدم شناخت خود و وابستگی به هر سمت یا حزب سیاسی از مهم‌ترین علل پیدایش و تشدید بی‌تفاوتی سیاسی بوده است. والگارسون (Valgarðsson, 2019: 270)، نشان داد مشارکت در نروژ و سوئد بشدت کاهش یافته و این نوعی بیگانگی و بی‌تفاوتی سیاسی است که ریشه‌های آنرا باید در مسائل تاریخی، فرهنگی و سیاسی جستجو کرد.

از نظر اسننبرگ و شیپر (Van Snippenburg & Scheepers, 1991)، علل بی‌تفاوتی سیاسی در هلند (۱۹۸۵) در بحران و رکود اقتصادی (آنومی اقتصادی) بوده است. وونینگ (Wohnig, 2018: 20, 32)، نقش آموزش سیاسی، حل تناقض ساختارگرایانه نظام سیاسی و آموزش تفکر انتقادی در آلمان را در کاهش بی‌تفاوتی

سیاسی مؤثر می‌داند. گانس (Gans, 1952)، ریشه بی‌تفاوتی سیاسی در احساس ناتوانی، بیگانگی، نارضایتی از نظام اجتماعی، تقلیل تعلق اجتماعی و انگیزه‌های فردی می‌داند. فگنوا و همکارانش (Fagunwa, 2015)، عدم تحرک، وضعیت آب و هوا در روز انتخابات، عدم ترجیح نامزدهای شرکت‌کننده، زمان‌بندی، وابستگی‌های قومی، وفاداری به احزاب سیاسی، به حاشیه رانده شدن سیاست، عدم مشارکت مدنی، عدم پاسخگویی و بی‌انگیزگی را بعنوان مهم‌ترین علل بی‌تفاوتی سیاسی مطرح کرده‌اند. محدود کردن مشارکت سیاسی بطور مستقیم از طریق سیاست‌های تبعیض‌آمیز یا بطور غیرمستقیم از طریق بوروکراسی‌های آهسته و ناکارآمد از دیگر علل بی‌تفاوتی سیاسی بشمار می‌رود. هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم منجر به این می‌شود که افراد یا جوامع احساس عدم مشارکت سیاسی کنند، زیرا معتقدند که با اقدامات آنها تغییر چندانی اتفاق نخواهد افتاد (McSweeney, 2019; Wohnig, 2018). اوضاع نابسامان اقتصادی، احساس ناکارآمدی سیاسی، بی‌انگیزگی، نفوذ فرهنگ سیاسی سنتی، تحصیلات ضعیف و ضعف نهادهای حاکمیتی نیز از دیگر عوامل بی‌تفاوتی سیاسی است که در جوامع چینی مشاهده شده است (Feng-lian, 2009).

در نهایت پالتیلی (Paltieli, 2021: 1)، ریشه بی‌تفاوتی سیاسی را در افزایش نابرابری‌های سیاسی و اجتماعی می‌داند. بی‌تفاوتی سیاسی متأثر از عوامل متعددی از جمله عوامل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است و ضرورت دارد برای جلوگیری از ظهور و بروز این پدیده، زمینه‌های مشارکت سیاسی شهروندان در امور جامعه از طریق ارتقای پایگاه اجتماعی-اقتصادی افراد، تقویت عزت نفس، احساس کارایی، افزایش اعتماد سیاسی و اجتماعی، تقویت مولفه‌های دینداری، برقراری عدالت اجتماعی و افزایش رضایت از زندگی فراهم شود. آگاهی سیاسی، امید به تغییر شرایط آینده، تناسب پاداش ناشی از مشارکت، رضایت اجتماعی، احساس اثربخشی، خوش‌بینی مردم نسبت به آینده، افزایش کارآمدی سیاسی و اقتصادی، تقویت سرمایه‌های سیاسی-اجتماعی، افزایش آموزش‌های سیاسی، ایجاد احساس توانمندی در شهروندان، ارتقای تعلق اجتماعی و انگیزه‌های فردی توسعه پاسخگویی حاکمان، کارآمدی و اثرگذاری نهادها و سازمان‌ها، جلوگیری از بروز فساد، کنترل خشم و خشونت سیاسی، افزایش درآمدها، گسترش

تحصیلات و ارتقای منزلت اجتماعی، اعتمادسازی نسبت به دولت، ساماندهی اوضاع اقتصادی، گسترش فرهنگ سیاسی سنتی و برابری‌های سیاسی و اجتماعی از دیگر راهبردهای افزایش مشارکت سیاسی مردم در امور جامعه و جلوگیری از بی‌تفاوتی سیاسی است. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای پیشگیری از تعمیق بی‌تفاوتی سیاسی:

(۱) توجه بیش از پیش به مولفه‌های اقتصادی مانند افزایش سرمایه اقتصادی، کاهش محرومیت نسبی، کاهش بیکاری و گسترش رفاه اقتصادی در طبقات مختلف اجتماعی-اقتصادی؛
(۲) تقویت مولفه‌های سیاسی از طریق احترام به حقوق شهروندی، تقویت اعتماد سیاسی مردم، نظام سیاسی و بالعکس، برنامه‌ریزی برای کاهش نارضایتی‌های سیاسی، ایجاد طرح‌هایی برای پیشگیری از بیگانگی و انومی سیاسی؛
(۳) اولویت‌گذاری برای ارتقای عوامل جمعیت‌شناختی مانند تحصیلات، محل زندگی و تأهل؛

(۴) اولیت‌بندی برای تقویت عوامل فرهنگی مانند توسعه نقش رسانه‌های داخلی، گسترش دینداری، افزایش نقش شبکه‌های اجتماعی و ماهواره‌ای، کاهش انومی فرهنگی و گسترش جمع‌گرایی و بهره‌گیری از خرد جمعی؛

(۵) و نهایتاً راه‌اندازی طرح‌هایی برای تقویت عوامل اجتماعی از طریق کاهش انومی اجتماعی، گسترش تعهدات اجتماعی، توسعه سلامت اجتماعی، تقویت هویت ملی، افزایش نشاط اجتماعی، ارتقای هویت شغلی، توسعه شفافیت اجتماعی، برقراری و تقویت عدالت اجتماعی، توسعه راهکارهای پیشگیری از قانون‌گریزی اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی مردم.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Akbar Zolfaghari

<https://orcid.org/0000-0003-3017-5576>

Taha Ashayeri

<https://orcid.org/0000-0001-8210-8899>

Fatemeh Mahtabi

<https://orcid.org/0009-0000-6796-3934>

منابع

- امام جمعه زاده، سیدجواد؛ محمدی شاهپوردی، سمیه و علی محمدی کمال آبادی، مسلم، (۱۳۹۱)، «بررسی و رتبه بندی عوامل موثر بر بی تفاوتی سیاسی در دانشگاه اصفهان با استفاده از تجزیه و تحلیل سلسله مراتبی گروهی G - AHP»، *دانش سیاسی و بین الملل*، ۲(۱)، ۵۵-۷۰.
- بریجانیان، ماری، (۱۳۷۱)، *فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی: انگلیسی - فارسی*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پناهی، محمدحسین و عالی زاد، اسماعیل، (۱۳۸۳)، «تاثیر وسایل ارتباط جمعی بر مشارکت سیاسی شهروندان تهرانی»، *علوم اجتماعی*، (۲۸-۲۹)، ۸۹-۱۳۱.
- پودراتچی، مصطفی، (۱۳۸۹)، بررسی میزان عدم مشارکت سیاسی جوانان و عوامل موثر بر آن، «مطالعه موردی شهر تهران، پایان نامه دکتری تخصصی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- جهانگیری، جهانگیر و محمدی، نسرین، (۱۳۹۷)، «تبیین جامعه شناختی رابطه امید سیاسی و بی تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شیراز)»، *فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۷(۱)، ۱۲۷-۱۵۰.
- حبیب زاده، افشین، (۱۳۸۴)، بی تفاوتی سیاسی کارگران و تأثیر آن در کاهش مشارکت سیاسی آنان در جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- خواجه سروری، غلامرضا و نوربخش، سید مسعود، (۱۳۹۷)، «نحوه تاثیر رسانه های جمعی در مشارکت سیاسی شهروندان تهرانی»، *جستارهای سیاسی معاصر*، سال نهم، ۲، ۲۸، ۵۵-۸۱.
- رضایی الوار، مرتضی و ذوالفقاری، ابوالفضل، (بی تا)، بررسی رابطه میان اعتماد به نفس و اعتماد به نظام سیاسی با بی تفاوتی سیاسی (مورد مطالعه افراد بالای ۲۲ سال شهر خرم آباد)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شاهد، تهران.
- رضایی، فرامرز؛ چیت ساز، محمدعلی و بهیان، شاپور، (۱۴۰۱)، «بررسی گرافیک شهری با مباحث اجتماعی و اقتصادی و تاثیر آن بر بی تفاوتی سیاسی شهروندان»، *مطالعات هنر/اسلامی*، ۴۵(۱۹)، ۲۳۹-۲۵۸.
- رضایی، فرامرز؛ چیت ساز، محمدعلی و بهیان، شاپور، (۱۴۰۰)، «تبیین جامعه شناختی عوامل مرتبط با بی تفاوتی سیاسی با تاکید بر دینداری (مورد مطالعه: شهروندان شهر اهواز)»، *پژوهش های جامعه شناختی*، ۵۱(۱۵)، ۷-۲۹.

- رفعت جاه، مریم و رحیمی، فاطمه، (۱۳۹۴)، «مطالعه تطبیقی عوامل انفعال سیاسی زنان در مقایسه با مردان»، فصلنامه پژوهش‌نامه زنان، ۶(۴)، ۷۳-۹۲.
- عزیزپور رومشته، مجتبی، (۱۴۰۰)، ارزیابی عوامل موثر بر بی‌تفاوتی سیاسی در جوانان؛ مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۴۰ سال شهرستان الشتر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد ارشد، دانشگاه آیت الله بروجردی، لرستان.
- فرهادیان، فاطمه، «نگاه روانشناختی به پدیده بی‌تفاوتی سیاسی [فرهنگی و اجتماعی]»، آخرین تاریخ به روزرسانی ۱۸ خردادماه ۱۴۰۰، کد خبر: ۶۸۲۰۳۹ آدرس: <https://rasanews.ir>
- فیروزجائیان گلوگاه، علی اصغر؛ صالحی، صادق و شفیعی، آزاده، (۱۳۹۶)، «بی‌تفاوتی زیست‌محیطی به مثابه بی‌تفاوتی اجتماعی»، جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۸(۳)، ۷۰-۵۱.
- کلانتری، صمد؛ ادیبی، مهدی؛ ربانی، رسول و احمدی، سیروس، (۱۳۸۶)، «بررسی بی‌تفاوتی و ناعدوستی در جامعه شهری ایران و عوامل موثر بر آن»، دو ماهنامه دانشور رفتار، ۱۴(۲۲)، ۲۷-۳۵.
- مرادی، علی و صفاریان، محسن، (۱۳۹۸)، «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بی‌تفاوتی: مورد مطالعه شهر کرمانشاه»، نشریه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۸(۱)، ۱۵۸-۱۸۹.
- مسعودنیا، ابراهیم، (۱۳۸۰)، «تبیین جامعه‌شناختی بی‌تفاوتی شهروندان در حیات اجتماعی و سیاسی»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، ۱۶۷-۱۶۸(۱۵)، ۱۵۲-۱۶۵.
- مهدنور، محمد، (۱۳۹۹)، سنجش عوامل موثر بر بی‌تفاوتی سیاسی زنان؛ مورد مطالعه: زنان ۱۸ سال به بالای شهرستان شاهین شهر (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه آیت‌الله‌العظمی بروجردی (ره)، لرستان.
- میرزاده قصابه، زهرا، (۱۳۹۸)، کیفیت زندگی و تأثیر آن بر بی‌تفاوتی سیاسی در میان جوانان (مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا، تهران.
- نبوی، عبدالحسین؛ نواح، عبدالرضا و امیرشیرزاد، نرگس، (۱۳۹۳)، «بررسی عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر دزفول)»، جامعه‌شناسی ایران، ۱۵(۱۵)، ۱۳۲-۱۶۱.

References

- Al-Mizjaji, Almad Dawood, (2001), "Public Aapathy towards Bureaucracy as a Aonstraint on the Development of Saudi Arabia", *Public Administration Quarterly*, 25, 3, 270-289.

- Al-Zaman, Md, (2020), "Digital Media and Political Communication in Bangladesh: A New Wave of Democratic and Pluralistic Politics?", *Digital Media and Political Communication in Bangladesh: A New Wave of Democratic and Pluralistic Politics*, No. 19, 2, pp. 1-19.
- Bennett, Stephen Earl, (2000), Political Apathy and Avoidance of News Media among Generations X and Y: America's Continuing Problem. In *Education for Civic Engagement in Democracy: Service Learning and other Promising Practices*, pp. 9-28.
- Choi, Sung Chil, (2004), Indifference in Communities: Toward the New Paradigm of Sin, Ph.D Thesis, California, The Claremont Graduate University.
- Dahl, Viktor; Amnå, Erik; Banaji, Shakuntala; Landberg, Monique; Šerek, Jan; Ribeiro, Norberto; Beilmann, Mai; Pavlopoulos, Vassilis; & Zani, Bruna, (2018), "Apathy or Alienation? Political Passivity among Youths Across Eight European Union Countries", *European Journal of Developmental Psychology*, 15(3), 284-301.
- De Montesquieu, Charles, (1989), *Montesquieu: The Spirit of the Laws*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Dictionary, M. W, (2001), *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. Advocate*, Available from: www.merriam-webster.com/dictionary.
- Esa, NB; & Hashim, RB, (2017), "Identifying the Influence Factors on the Intention to Vote among Youths in Rural Areas", *Journal of Political Science Public Affairs*, 5(4), 1-6.
- Fagunwa, Temitope Christopher, (2015), Voter apathy and Nigeria's Electioneering Process: A Synopsis on the 2015, General Elections, Available on: www.inecnigeria.org.
- Fahed, Mario; & Steffens, David C, (2021), "Apathy: Neurobiology, Assessment and Treatment", *Clinical Psychopharmacology and Neuroscience*, 19(2), 181-189.
- Fleming, William, (1858), *The Vocabulary of Philosophy, Mental, Moral, and Metaphysical*, Scotland: Richard Griffin & Co.

- Folu, OLUWAGBOHUNMI Margaret, (2020), Political Apathy: A Worrysome Impediment to Electoral Process in Nigeria, Ph. D Thesis, Nigeria: Ekiti State University.
- Fox, Stuart, (2015), Apathy, Alienation and Young People: The Political Engagement of British Millennials, Ph. D Thesis, Nottingham: University of Nottingham.
- Froiland, John Mark, (2015), "Political Apathy and Youth", *Research Starters: Sociology (Online Edition)*.
- González, José Rafael García; & Díaz, Laura Salcedo, (2015), "La desafección política en Colombia: un análisis sistémico al respecto", *ECONÓMICAS CUC*, 36(2), 49-66.
- Husain, Masud & Roiser, Jonathan P, (2018), "Neuroscience of apathy and Anhedonia: A Transdiagnostic Approach", *Nature Reviews Neuroscience*, 19(8), 470-484.
- Keller, Helen, (2000), *Light in My Darkness*, Chrysalis Books West Chester, Pennsylvania: Selah Publishing Co.
- Lerner, Daniel, (1958), *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, Newyork City, Free Press.
- Mahdnour, Mohammad, (2020), Measuring the Effective Factors of Women's Political Disparity; Case Study: Women Aged 18 and over in Shahin Shahr City, Master's Thesis, Ayatollah Azami Boroujerdi University, Lorestan.
- Mason, David S, (1988), "Political Apathy in Poland", *Stadium Papers*, 12(3), 68-71.
- McSweeney, T, (2019), "Political Apathy, The ex post Facto Allegory and Waldo's Trumpian Moment. In: McSweeney", T., Joy, S. (eds) *Through the Black Mirror*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-19458-1_7, 83-94.
- Mintz, Beth, (1975), "The President's Cabinet, 1891-1912: A Contribution to the Power Structure Debate", *Insurgent Sociologist*, 5(3), 131-148.

- Ogden, Daniel, (2008), *Perseus*, London: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203932131>.
- Pagonabarraga, Javier; Kulisevsky, Jaime; Strafella, Antonio P; & Krack, Paul, (2015), "Apathy in Parkinson's Disease: Clinical Features, Neural Substrates, Diagnosis, and Treatment", *The Lancet Neurology*, 14(5), 518-531.
- Paltieli, Guy, (2023), "Between Realism and Relevance: Apathy and Political Theory 1950–1970", *Global Intellectual History*, 8:1, 47-68, DOI: 10.1080/23801883.2021.1958360.
- Pateman, Carole, (1971), "Political Culture, Political Structure and Political Change", *British Journal of Political Science*, 1(3), 291-305.
- Rosenberg, Morris, (1954), "Some Determinants of Political Apathy", *Public Opinion Quarterly*, 18(4), 349-366.
- Santangelo, Gabriella; Raimo, Simona; Siciliano, Mattia; D'Iorio, Alfonsina; Piscopo, Fausta; Cuoco, Sofia; Bottone, Marianna; Trojsi, Francesca; Grossi, Dario; & Trojano, Luigi, (2017), "Assessment of Apathy Independent of Physical Disability: Validation of the Dimensional Apathy Scale in Italian Healthy Sample", *Neurological Sciences*, No. 38, 303-309.
- Shukla, Vatsala, (2005), *India's Foreign Policy in the New Millennium: The Role of Power*. India, Atlantic Publishers & Dist.
- Starkstein, Sergio E; Ingram, L; Garau, ML; & Mizrahi, R, (2005), "On the Overlap between Apathy and Depression in Dementia", *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 76(8), 1070-1074.
- Valgarðsson, Viktor Orri, (2019), "Differential Turnout Decline in Norway and Sweden: A Generation of Apathy or Alienation?", *Scandinavian Political Studies*, 42(3-4), 270-295.
- Van Snippenburg, Leo B & Scheepers, Peer, (1991), "Social Class and Political Behavior During a Period of Economic Stagnation: Apathy and Radicalism in the Netherlands, (1985), *Political Psychology*, 12(1), 41-63.

- Wilkins, Karin, (2010), "Considering "Traditional Society" in the Middle East: Learning Lerner All Over Again", *Journal of Middle East Media*, 6(1), 62-76.
- Wilkins, Karin G, (2020), "US Prisms and Prejudice Through Mediating the Middle East", *International Communication Gazette*, 82(6), 526-544.
- Wohnig, Alexander, (2018), "Explaining Political Apathy in German Civic Education Textbooks", *Journal of Educational Media, Memory, and Society*, 10(2), 20-38.

In Persian

- Azizpournosheth, Mojtaba, (2021), Evaluating Factors Affecting Political Indifference among Young People; Study Subject: 18 to 40-year-old youth of Al-Shatar City, Master Thesis, Ayatollah Boroujerdi University, Lorestan.
- Barijaniyan, Mary, (2002), *Dictionary of Philosophy and Social Science Terms: English-Persian*, Tehran; Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Emamjomezadeh, Seyedjavad; Mohammadi Shahiverdi, Somayeh & Alimohammadi Kamalabadi, Moslem, (2012), "Investigating and Ranking Factors Affecting Political Indifference in Isfahan University Using Hierarchical Group Analysis G-AHP", *Political and International Knowledge*, 2(1), 55-70.
- Farhadiyan, Fatemeh, (2021), A Psychological Look at the Phenomenon of Political Indifference, The Last Update Date is June 18, 2021, News Code: 682039, address: <https://rasanews.ir>.
- Firozjaeian, Ali Asghar; Salehi, Sadegh & Shafiei, Azadeh, (2017), "Environmental Apathy as Social Apathy", *Sociological Cultural Studies*, 8(3), 51-70.
- Habibzadeh, Afshin, (2005), The Political Indifference of Workers and Its Effect on Reducing their Political Participation in the Islamic Republic of Iran, Master's Thesis, Islamic Azad University, Tehran.

- Jahangiri, Jahangir; & Mohammadi, Nasrin, (2018), "Sociological Explanation of the Relationship between Political Hope and Social Indifference; Case Study: Shiraz University Students", *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 7(1), 127-150. <https://doi.org/10.22059/jisr.2018.232634.521>.
- Kalantary, S; Adibi, M; Rabbani, R & Ahmadi, S, (2007), "An Investigation on Apathy and Altruism in Urbam Society of Iran", *Clinical Psychology and Personality*, 5(1), 27-37.
- KhajehSarvi, Gholamreza & Noorbakhsh, Seyed Masoud, (2018), "How Mass Media Influence the Tehran Citizens' Political Participation", *Contemporary Political Studies*, 9(2), 55-81. <https://doi.org/10.30465/cps.2018.3406>.
- Masoudniya, Ebrahim, (2001), "Sociological Explanation of Citizens' Indifference in Social and Political Life", *Political-economic information*, 167-168(15), 152-165.
- Mirzadehghasabeh, Zahra, (2019), *Quality of Life and Its Effect on Political Indifference among Young People; Case Study: Meshkinshahr City*, Master's Thesis, Tehran, Al-Zahra University.
- Moradi, Ali & Safariyan, Mohsen, (2019), "Investigating Social Factors Related to Indifference: The Case Study of Kermanshah City", *Economic Sociology and Development Bimonthly*, 8(1), 159-189.
- Nabavi, A; Navah, A & Amirshirzad, N, (2013), "The Study of Influential Factors on Social Apathy; Case Study: Dezfuli Citizens Aged 18 and Over", *Iranian Journal of Sociology*, 15(3), 132-161.
- Panahi, Mohammad Hossein & Alizadeh, Esmail, (2005), "The Effect of Mass Media on Tehran Residents Political Participation", *Social Sciences*, 12(28.29), 89-131.
- Poudranchi, Mostafa, (2010), Investigating the Level of Political Non-participation of Youth and the Factors Affecting It "Tehran Case Study, Ph.D Thesis, Allameh Tabataba'i University, Tehran.

- Rafatjah, Maryam & Rahimi, Fatemeh, (2016), "Comparative Study of Factors Affecting Men and Women Political Passivity", *Women Studies*, 6(14), 73-92.
- Rezaei, Faramarz; Ali Chetsaz, Mohammad & Behyan, Shapour, (2022), "A Study of Urban Graphics with Social and Economic Issues and Its Impact on Political Indifference of Citizens", *Islamic Art Studies*, 19(45), 239-259. <https://doi.org/10.22034/ias.2020.251689.1375>.
- Rezaei, Faramarz; Chitsaz, Mohammadali & Beheyan, Shapour, (2021), "Sociological Explanation of the Factors Related to Political Indifference with an Emphasis on Religiosity; Case Study: Citizens of Ahvaz City", *Sociological Research*, 15(1), 7-29.
- Rezaeialvar, Morteza, (2020), Investigating the Relationship between Self-confidence and Trust in the Political System with Political Indifference; Case Study of People over 22 Years old in Khorramabad City, Master's Thesis, Tehran: Shahed University.

استناد به این مقاله: ذوالفقاری، اکبر، عشایری، طاها، مهتابی، فاطمه، (۱۴۰۳)، «فراتحلیل عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی سیاسی ایرانیان پژوهش‌های بازه زمانی ۱۴۰۱-۱۳۸۰»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۳(۴۹)، ۱-۳۲.

Doi: 10.22054/QPSS.2023.73621.3237

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License